

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуындағы балабақшаның әсері

ЖАРИЯЛАНДЫ
24.02.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР
bilimgger, әлеуметтену, дербестік, жеке тұлға, құндылық, ойын, отбасы серіктестігі, тәрбиеші, эмоциялық даму

СІЛТЕМЕ
<https://bilimgger.kz/187402/>

Жиенбаева Ақгуль Мырзабековна

«Нұрдана» балабақшасы

Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу.

Тәрбиеші

АННОТАЦИЯ

Бұл мақалада балабақшаның баланы жеке тұлға ретінде қалыптастырудағы ықпалы талданады. Негізгі назар эмоциялық қауіпсіз орта, құрдастармен өзара әрекет, дербестік пен жауапкершілік, тілдік және танымдық даму, отбасымен серіктестік сияқты бағыттарға бөлінеді. Тәрбиеші ұйымдастырған күн тәртібі, ойын және бақылау баланың мінезін, құндылық бағдарын, өзін бағалауын қалыптастырады. Ұсыныстар топ тәжірибесіне сүйенеді және қолдануға қолайлы, мәтін нәтижесі күнделікті тәрбие жұмысына нақты әдістемелік бағдар береді.

Кілт сөздер: жеке тұлға, әлеуметтену, эмоциялық даму, дербестік, құндылық, ойын, тәрбиеші, отбасы серіктестігі.

КІРІСПЕ

Балабақша – баланың отбасынан кейінгі алғашқы қоғамдық кеңістігі. Осы ортада ол тәртіп нормасын түсінеді және өз орнын сезінеді. Жеке тұлға қалыптасуы қарым-қатынас, сезім, ерік және ойлау бірлігінде жүреді. Тәрбиеші күн сайын ойын, еңбек, әңгіме арқылы баланың таңдауын кеңейтеді. Ұжымдық ереже балаға шекара береді, ал қолдау өзіндік құндылықты арттырады. Мақсат – балабақша ықпалын бес қырынан сипаттау, талдау тәрбиешінің бақылауына және топ тәжірибесіне негізделеді.

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖӘНЕ ЭМОЦИЯЛЫҚ ӨСУ

Қауіпсіз орта бала мінезінің іргесін қалайды

Топтағы жылы қарым-қатынас баланың өзін қабылдауына тікелей әсер етеді. Тәрбиеші тұрақты режим орнатып, белгісіздікті азайтады, бала күн тәртібін алдын ала біледі. Сонда алаңдау төмендеп, бала сабыр сақтап, әрекетке оңай кіріседі. Қиын сезім туғанда педагог оны жоққа шығармай, сөзбен атауға үйретеді. Қуану, ренжу, қорқу себептері талқыланып, осы дағды эмоцияны реттеуге көмектеседі. Қауіпсіздік мәдениеті тыңдау, кезек күту, қол сұқпау ережесімен бекітіледі. Ереже орындалса бала өз әрекетіне жауап береді, қателік болса түсіндіру беріледі. Педагог тыныш бұрыш ұйымдастырып, өзіне келуге мүмкіндік береді, эмпатия ойындары жиі ойнатылады. Баланың жетістігі нақты сөзбен аталып, өзін қадірлеуі күшейеді. Бала өзін қауіпсіз сезінсе, жаңа әрекетті сыныпта еркін, батыл бастайды. Тәрбиеші жылы дауыс пен көзқарасты баламен жұмыс кезінде әрдайым сақтайды. Мұндай ортада батылдық пен сенім қалыптасады, сенім бар жерде бала көмекті сұрайды.

Құрдастар ортасы әлеуметтенуді жеделдетеді

Құрдаспен араласу мінезді шынайы сынақтан өткізеді, бала өз орнын табады. Балабақшада тәрбиеленуші бөлісу, келісу және кешірім сұрауды күн сайын үйренеді. Бірлескен ойын рөлді бөліп, міндетті сезінуге және жоспар ұстауға үйретеді. Тәрбиеші жанжалды өзі шешпей, балаларды сұрақ арқылы диалогқа әкеледі. Даулы сәтте бала шекарасын сөзбен қорғайды, ересек үлгі агрессияны тежейді. Топтық тапсырмада әркімнің үлесі ескеріліп, қызғаныш азайып, өзгені мойындау күшейеді. Қоғамдық ортада сөйлеу дамиды, бала сәлемдесіп, танысып, өтініш айта алады. Қарым-қатынас мәдениетін бекіту үшін тілдік үлгі тұрақты беріледі:

- «Мен ренжідім, өйткені ойыншық бұзылды» деп ашық айтамын.
- «Мен келісемін, бірақ кезекті сақтайық» деп міндетті түрде ұсынамын.
- «Мен көмектесемін, сен де көмектес» деп достықпен шақырамын.

Бұл үлгілер дауды сөзбен шешуге балаларды біртіндеп жетелейді. Рөлді кезекпен беру көшбасшылықты дамытып, әділ қатынасты әр балада орнықтырады. Осы дағдылар мектепке бейімделуді жеңілдетіп, өзін бағалауды нығайтады.

ДЕРБЕСТІК, ТАНЫМ ЖӘНЕ ҚҰНДЫЛЫҚ

Дербестік пен жауапкершілік күнделікті әрекеттен туады

Жеке тұлғаның өзегі – таңдау жасау және салдарын көру қабілеті. Балабақшада бұл дағды киім жинау, ыдыс қою, ойыншық күтуден басталады. Педагог тапсырманы қысқа бөліп береді, әр қадам түсінікті болады. Бала орындаса нәтижесін өзі көреді, қиындық болса көмек алып, істі аяқтайды. Осы тәжірибе ерік күшін күшейтеді, «Мен істей аламын» сенімі орнығады. Жауапкершілік уақытында келу, ережені сақтау, қатені мойындау өлшемімен бекітіледі. Кезекшілік міндеті ұжым алдындағы рөлді сездіріп, пайдалы іске тартуға көмектеседі. Күн соңында қысқа рефлексия жасалады, бала ертеңгі жоспарын қысқа түрде айтады. Таңдау картасы арқылы бала жұмыс түрін өзі белгілейді және шешімін дәлелдейді. Мақсат орындалса, бала табандылықты сезіп, қуана ішінен де күледі. Өзін-өзі күту дағдысы күн сайын орнығып, тұрақты жауапты мінез қалыптастырады. Баланың еркіндігі шектен шықпайды, өйткені шекара түсінікті әрі әділ. Сонда тұрақты талап өзін-өзі бақылауды қалыптастырып, мінезді бекітеді.

Тіл, ойын және шығармашылық арқылы өзін таныту

Тұлғалық даму тіл арқылы көрінеді, ал тіл әлеуметтік тәжірибемен байиды. Ертегі тыңдау, рөлдік ойын, сурет салу баланың ойлауын бір арнаға біріктіреді. Бала ойын сөзбен, қимылмен, бейнемен жеткізіп, ұялшақтық біртіндеп азаяды. Тәрбиеші сұрақты нақты қойғанда, бала толық жауап беруге және дәлелдеуге үйренеді. Кітап бұрышында суретті кітаппен жұптасып оқу әдеті топта жиі жүргізіледі. Диалогтік оқу мәтінді түсінуді тереңдетіп, сөз қорын тұрақты біртіндеп ұлғайтады. Кейіпкер әрекеті талданса бағалау қалыптасады, ал шығармашылықта өлшем жұмсақ сақталады. Бұл еркін қиялды қорғайды және бастаманы қолдап, тәуекелден қорықпауға үйретеді. Танымдық қызығушылық оянып, құм, су, табиғи материал баланы зерттеуге жетелейді. Музыка, би, сахналау өзін көрсету мүмкіндігін кеңейтеді, қазақ ертегісі рухани тірек болады. Бала көркем сөзбен ой айтса, ішкі әлемі айқынырақ ашылады және өзін таниды. Жетістікке жету үшін қайталау қалыпты екенін бала ерте түсінеді. Ойын ережесі ойлауды жүйелейді, кезек пен әділдікке тәрбиелейді. Осы процесте бала өз күшін байқап, қабілетін анықтайды.

Құндылық бағдарын бекітуде отбасы мен балабақша бірлеседі

Тұлға тұрақтылығы екі ортадағы талаптың үйлесуіне тәуелді, сондықтан серіктестік маңызды. Балабақша ата-анамен сенімді байланыс құрса, балада ішкі тұтастық қалыптасады. Педагог бақылауды қысқа жеткізіп, ата-анаға жетістікпен қатар қиындықты да айтады. Ата-анамен келісілген ереже баланың мінезін бірізді қалыптастырып, екі ортаны ұдайы жақындатады күн сайын. Психологпен бірлескен кеңес мінез қиындығын ерте байқап, қолдау жоспарын нақтылайды әр балаға жеке. Бірлескен жоспар жасалса, түзету жұмысы түсінікті болып, нәтижелі болады. Отбасы дәстүрі құрметтелгенде, бала өз тамырын терең сезінеді. Топта қамқорлық, адалдық,

еңбексүйгіштік құндылығы әрекет арқылы беріледі. Мерекелік шара, еңбек бұрышы, ортақ жоба баланы жауапқа баулиды. Үй тапсырмасы жеңіл әрі қысқа болады, ата-ана ілгерілеуді нақты атап өтеді. Тәрбиеші ерекшелікті қабылдап, кемсітуді болдырмайды, кері байланыс құпия сақталады. Ортақ талап үйде де сақталса, бала мінезі тез берік тұрақтанады. Серіктестік кездесумен нығаяды және тұлғалық даму ұзақ мерзімге бекітіледі.

ҚОРЫТЫНДЫ

Балабақша баланың жеке тұлға болып қалыптасуына ықпал ететін әлеуметтік институт. Қауіпсіз орта эмоцияны реттеуді дамытады, құрдастармен әрекет келісім мен сыйластықты үйретеді. Дербес істер ерік күшін шыңдайды, тіл мен шығармашылық өзін танытуға жол ашады. Отбасымен серіктестік құндылықтарды тұрақтандырып, баланың өмірге бейім өсуін қамтамасыз етеді. Тәрбиеленуші өзін тыңдайтын ересек барын сезсе, ішкі сенімі орнығады. Сабақтастық сақталған кезде мектепке көшу жеңіл болып, тұлғалық даму тоқтамайды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
2. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_
3. «Баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000345_
4. «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1100000518>
5. «Мектепке дейінгі ұйымдар түрлері қызметінің үлгілік қағидалары» (ҚР БҒМ бұйрығы). <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1300008520>
6. Әдістемелік нұсқау хат 2025–2026 оқу жылы. <https://uba.edu.kz/storage/app/media/111%20KZ%20KZ%20KZ.pdf>
7. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың сапасын бағалау құралдарын қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар. https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/2023/12/3110kz.pdf
8. «Беске дейін үлгер» мобильдік қосымшасын қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар. <https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/2025/06/k16.pdf>
9. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мақсаттары туралы ақпараттық материал. https://egov.kz/cms/kk/articles/pre_school/preschool

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.